

TEHETSÉGGKUTATÓ

NŐK A POSTA SZOLGÁLATÁBAN

Becz Viktória Ildikó

Összefoglaló:

Tanulmányom női szemmel, három szempontból közelíti meg a postás életmódot. Az első részben megismerhetjük a postáskisasszonyok alkalmazásának feltételeit és indokait, hogy miért jelentkeztek postai munkakörbe és miért kereste őket a posta kifejezetten a nekik kialakított munkakörökbe. A hivatalos vállalkozó nők motivációja mögött a biztos megélhetést kell keressük, mindemellett a társadalmi státusz elnyerése is jelentős szerepet játszott választásukban. A postán dolgozó nők tisztviselőkké válhattak, megkaphatták ugyanazokat a szociális juttatásokat, mint a férfiak, például családpótlék és lakáspénz. Mindez magával hozta, hogy ezek a nők önállóan is megálltak a lábukon. A dolgozat második részében megismerhetjük a posta által támogatott nőegyesületet, mely fontosnak tartotta a tagjainak szociális, gazdasági és kulturális érdekeinek előmozdítását. A Nőtisztviselők Egyesülete a kultúrmisszió túl a női postatisztviselők részére szélesebb jogköröket harcolt ki. A harmadik blokkban pedig beleshetünk az otthon színtereibe, s képet kaphatunk arról hogyan tudta a dolgozó édesanya munkáját és társadalomban elvállalt szerepét összeegyeztetni. A hármass felosztás célja, hogy bemutassa a nők több fronton vállalt szerepét, másrészt pedig, hogy igazolja, a posta az élet minden színterén a munkavállalók mellett áll. Bölcsődét, óvodát építtetett a munkavállalói gyermekei számára, biztosította az utánpótlást azzal, hogy iskolákat nyitott, tanfolyamokat szervezett. Gondoskodott az alkalmazottak művelődéséről, pihenéséről és szórakoztatásáról azáltal, hogy Postás Művelődési Otthont tartott fent, melyben helyet kapott a női tisztviselők egyesülete, majd később a szakszervezet alá tartozó nőbizottságok.

Kulcsszavak: posta, nők a postán, női munka, telefonos kisasszonyok, segédműszerésznők, mérnökasszonyok, egyesületek, érdekvédelem, szakszervezet, reprodukció, otthon, üdülés

Abstract:

In my study I discuss the life of an employee of the postal service from three angles, from the perspective of a woman. In the first I describe the conditions of and reasons for the employment of postwomen; why women applied for jobs with the postal service and why they were sought for by the postal service for jobs created specifically for women. The most important motivation for women taking up jobs with the Post Office was a secure livelihood – along with a respectable social status. By working for the service women became officials and received the same social benefits as men, including family and housing allowances, enabling them to lead a self-sufficient life. In the second part of my paper, I describe the women's association sponsored by the Post Office to promote its members' social, economic and cultural interests. In addition to pursuing its cultural mission, the Association of Women Officers (*Nőtisztviselők Egyesülete*) fought for and won broader rights for female postal officers. The third block then gives an insight into postwomen's homes and how they managed to reconcile their roles as working women with their social roles. The aim of the division into three parts is to show women's complex roles in society and how the Post Office stands by its employees in all facets of life. It commissioned crèches and kindergartens for its employees' children and provided a supply of future employees by opening schools and organising training courses. It provided for its employees' education, recreation, and entertainment by operating an educational centre called *Postás Művelődési Otthon* embracing the female officers' association and later the women's committees as part of the trade union.

Keywords: post office, postal service, women at the post office, female work, phone operator ladies, assistant technician ladies, lady engineers, associations, advocacy, trade union, reproductive work, home, recreation

Bevezetés

Jelen tanulmányom szorosan köthető a Postamúzeum 2024 márciusában nyílt „*Postáskisasszonyok egykor és ma. A nők foglalkoztatása a magyar postán*” című kiállításához, melynek kurátoraként a női munkavállalókat helyeztem fókuszba a jól ismert vállalat történetében. A kiállítás megálmodása közben arra az álláspontra jutottam, hogy nem csupán a hivatalban dolgozó, feladatukat teljesítő nőket szeretném bemutatni, hanem körképszerűen az érdekvédelmi szervezetek és az otthonokat is. Ezzel a felosztással kettős céloom volt. Egyrészt érzékeltetni azt, hogy a női munka nem ért véget azzal, hogy a hivatalban letették a tollat. A nők érdekvédelmi szervezetbe tömörülve folytatták hathatós társadalmi munkájukat, vagy hazaérkezve merültek bele a házimunkába, mert a háztartás és

a gyermeknevelés frontján is helyt kellett állniuk, ez a felosztás pedig a mai napig sem változott.

A hármas felosztás másik célja pedig az volt, hogy megmutassam, a magyar posta nem csupán munkát biztosított a dolgozóiknak, hanem jótékony vállalként jelentős szociális hálót hozott létre, melyben biztosította a munkavállalók jólétét. Óvodákat és iskolákat létesített, gondoskodott a dolgozók szórakoztatásáról, művelődéséről. Ezekkel a lépésekkel értékes munkaerőt teremtett, ami által a vállalaton belül dolgozók társadalmi presztízisének növekedéséhez is hozzájárult. Aki itt kezdett el dolgozni, biztos jövedelemre számíthatott, lehetősége nyílt a ranglétrán feljutni, igaz, a nők esetében ez hosszabb időbe telt, és a bérezés terén is akadtak különbözőségek.

Nők a postahivatalban – A professzionális munka kezdetei

Világszerte a posta volt az egyik olyan intézmény, amely elsők között gondolta úgy, hogy nőket is foglalkoztat. A gyári munkásnőkkel, mezőgazdasági munkásokkal szemben a postán alkalmazott nők professzionális képzésben részesültek, tanfolyamokat végeztek el, ami tisztviselői rangot adott a számukra, azonban ez nem volt mindig így. Felsőbb fokú iskolai képzés, kvalifikáció sokáig nem volt lehetséges a nők szélesebb rétegei számára. Igazi áttörést hozott a 19. század második felében kibontakozó, a nők egyenjogúságát célul tűző mozgalmak tevékenysége, amiben megfogalmazták a magasabb művelődés igényét, mert ebben látták a női egyenjogúság megszerzésének első és döntő lépését.

A férfiak mellett helyt álló nők a munkafolyamatokba gyakorlat útján tanultak bele; nem volt ez másképpen a postai munkakörökben sem. Egészen a 19. század derekáig a hivatalokban dolgozó nők férjük után, özvegyi státuszban igazgattak egy-egy hivatalt, vagy fiatal fiú gyermekük helyett folytatták a szolgálatot. Ezt a módszert változtatta meg az 1870-ben kiadott rendelet, mely nemcsak a postamesterek özvegyeinek, hanem minden 18. életévét betöltött nőnek engedélyezte, hogy kiadói vizsga letele után a hivataloknál alkalmazást vállaljanak.

„Megengedtetik továbbá, hogy a nőszemélyek, ha ez iránt folyamodnak a postakiadókra előírt föltételek alatt a postaszolgálatot gyakorlatilag megtanulván, azt a postamester szavatolása és felelőssége alatt önállólag is végez-hessék, föltéve, hogy a 18-ik korévet meghaladták, erkölcsi viselkedésükről, iskolai képzettségükről, továbbá arról, hogy a postakezelést gyakorlatilag megtanulták, hiteles okmányokat bírnak felmutatni, s ha kiállván a kiadói vizsgát a szokásos esküt leteszik.”¹

A vizsgák megtételét követően az orvosokhoz és jogászokhoz hasonlóan a postai alkalmazottaknak is fel kellett esküdniük az uralkodó és az ország szolgálata mellett a hivatásukra. Erre azért volt szükség, mert a Magyar Királyi Postán munkát vállalók kezében rendszerint magán- és hivatali titkok sora ment keresztül. A diszkrécióra pedig rendkívül módon ügyelni kellett. Ez különösen igaz volt a telefonközpontokban dolgozó nők munkájára. Az esküt a sikeres vizsgát követően tették le, erről oklevelet is kaptak, amiből számos példányt őriz a Postamúzeum.

„Én Bíró Brigitta esküszöm az élő Istenre, hogy Ő császári és apostoli királyi Fenséghez, Ő Felsége uralkodó házához, a magyar korona országainak alkotmányához hű leszek, a törvényeket, a törvényes szokásokat, rendeleteket, utasításokat és szabályokat megtartom, hivatali előjárómnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm, lelkiismeretes pontossággal a legjobb tehetségem szerint teljesítem. Isten engem úgy segítjen!”²

Miért gondolta a korabeli posta, hogy férfiak mellett nőket is alkalmazzon? Innovatív vagy gyakorlati tényezők játszottak közre a nőkérdésben? Másrészt, a nők miért léptek be a munka világába?

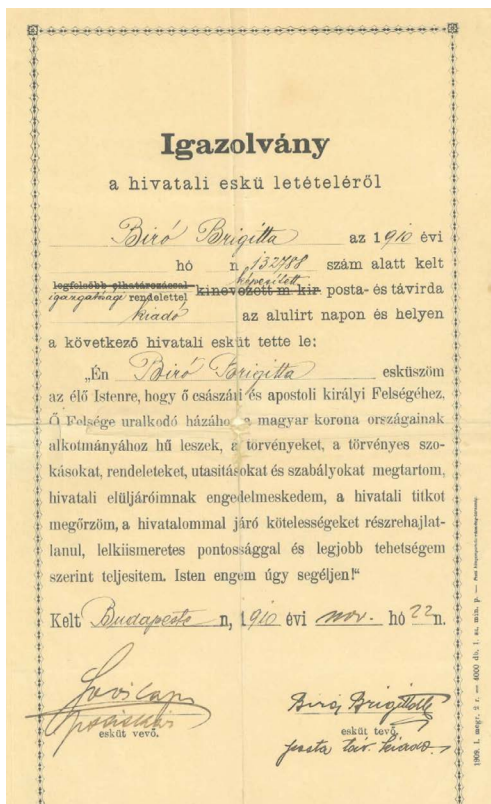
Előbbi esetében talán mindkettő jelentős szerepet játszott. A posta igen korán fölismerte, hogy bizonyos készségekben a nők jobb teljesítményt nyújtottak, mint a férfiak. A távbeszélőnél dolgozóktól elvárták, hogy kiváló memória és precizitás mellett többfelé tudjanak figyelni. Táviráshoznál a türelem és a kézügyesség bizonyult kulcsfontosságúnak. Mindezek mellett a női munkavégzés kevesebbe került.

A hivatalt vállaló nők motivációja mögött a biztos megélhetést kell keressük, a társadalmi státusz elnyerése is jelentős szerepet játszott választásukban. A postán dolgozó nők tisztviselőkké váltak, munkájuk után több szociális támogatásban is részesültek, például családi pótlékot és lakáspénzt kaptak. Mindez magával hozta, hogy ezek a nők önállóan is megálltak a lábukon, kisebb településeken pedig kultúrközvetítő szerepet is betöltöttek. A falvakban az írni-olvasni tudó elitbe tartoztak. A női munkavállalók robbanásszerű növekedését az I. világháború viszonytagságos éveit hozták meg, ekkor a postánál 3600 tisztviselő nő látta el a postai munkafolyamatokat, de már a világháború megelőző évtizedekben is bizonyos munkaterületeken a nők kerekedtek felül.³

a Magyar Posta-hivatalok számára, 1870. 13. 83.

² Postamúzeum okmánytár D 29.6.4, Bíró Brigitta hivatali esküje. Igazolvány a hivatali eskü letételéről, 1910.

³ Postai alkalmazottak nemek szerinti felosztása – 1900 (nem kincstári hivatalok). In: *A Magyar Királyi Posta, Táviráda és Távbeszélő statisztikája az 1900. évről*. Budapest. 1901. 16.

Bíró Brigitta hivatali eskü letételéről szóló igazolása, 1910.
(Forrás: Postamúzeum okmánytára.)

Bíró Brigitta posta- és táviradkiadó igazolványképe 1919-ből.
(Forrás: Postamúzeum okmánytára.)

Tövises pálya vagy függetlenség? A postán dolgozó nők mindennapjai az egyéni életutak tükrében

Az életrajzok alapján többféle életutat tudunk azonosítani azt vizsgálva, hogy ki hogyan és miért került a posta berkeibe. Sok fiatal nő családi hagyományként tekintett a postahivatalra, édesapjától vagy valamelyik fivérértől sajátította el, már igen korán, a postakezelés tudományát. Ezt követően hiteles vizsgát is tett. Közülük került ki a legtöbb postamester-nő. Gyakori még, amikor a nők férjük oldalán dolgoztak mint kiadók, kisegítők. Voltak, akik rákényszerültek a kenyérkereső munkára. Nem egy kisasszony büszkélkedhetett nemesi felmenőkkel, ám a szülők korai halála vagy éppen az anyagi háttér elapadása arra készítette őket, hogy dolgozzanak meg a napi betevőért. Özv. Stromszkyné Szabados Fáni esete jó példa erre. A sors nem kímélte meg, mindezek tetejébe hamar felöltötte az özvegyi fátylat, azonban a posta és a helyi földbirtokos kisegítette őt a nehéz sorsában. Előbbi munkát, utóbbi ingyen lakhatást biztosított a számára, ami mellé zöldségeskertet is kapott. Így *„a főzelék egész évben megterem, pecsenyét pedig maga nevel hozzá”*.⁴

Stromszkyné esete korántsem számított egyedinek. Számtalan nő igen korán jutott özvegységre, és maradt hátra sok apró gyermekkel. A vagyon és gyám nélkül maradó félárva nem számíthattak sok jóra, hacsak az édesanyjuk munkát nem vállalt. Szerencsés özvegyek ilyen módon férjet is vadászhattak maguknak.

Az özvegyek mellett igencsak jelentős az elvált asszonyok száma. Ticsevics Ferencné szül. Szaghmeister Aranka, a postánál talált mentsvárat magának. Viszonylag korán, 19 esztendősen ment férjhez, ám boldogtalan házasságától csak válás után szabadulhatott. A két kisgyermekét nevelő édesanya előbb a szüleinél talált menedéket, majd a postai végzettségét kamatoztatva Bács-Gyurgyevón kapott hivatali állást, ahol megismerte későbbi férjét, Ticsevics Ferenc községi orvost.⁵

Hasonló életutat járt be beődi és mesterházi Mesterházy Ilona is. Ilona alig hogy felserdült, rögvést eljegyezték, azonban a vőlegényével való kapcsolata hamar megromlott, emiatt, ahogyan írta, *„meggyűlölte az egész férfi nemet”*. Ekkor döntött úgy, hogy postássá lesz, és hátat fordít eddigi életének. Kisalmáson nyert hivatalt, ahol *„meggyógyult szíve sebe és megszűnt férfiak iránt táplálta gyűlölete”,* mert megismerte a *„másik ő-t”*.⁶

A milleniumi emlékalbumot lapozgatva gyakran találkozhatunk olyan nőkkel, akik öniróniával viseltettek helyzetük iránt, mások a titokzatos-

⁴ Böszörményi Kálmán (é. n.): *A Magyar Királyi Postamesternek és kiadók milleniumi emlékalbuma*. Budapest. 18.

⁵ Böszörményi Kálmán: i. m. 21.

⁶ Uo. 18–19.

ság leplébe burkolták tevékenységüket, s csupán egy verset küldtek be terjengős önéletírás helyett. Olyan is akad, aki azért nem küldte be az önéletrajzát, mert olyan tragikusnak vélte az addigi életét, hogy a pusztá leírása is elkedvetlenítette.

Zsarnay Tekla, aki kiadóként szolgált, a női munka árnyoldalait mutatta be versében, melyben kifejezésre juttatta, hogy olykor mindez a kényszerűség következménye. Török Hermin is, aki szintén kiadó volt, „rögös, tövíses útról” beszélt.⁷

„A tovahömpölygő időnek iszapja az emlékezés,

A feledés mégis olyan nagyon nehéz!

Bármennyire törekszünk a rózsás jövő felé, az eredmény:

Tövíses pálya, a közel vég: megsemmisülés.”⁸

A sanyarú sorsú postáskisasszonyok mellett nem szabad elfeledkeznünk azokról a lelkes nőkről sem, akik önszántukból léptek a postahivatal szolgálatába. Ők sok esetben a női egyenjogúság lelkes szószólói voltak, mint Báthory Emília és húga, Vilma. Báthory Emília Seprősön töltötte be a postamesteri pozíciót, a legboldogabb pillanatai közé számította azt, melyben kinevezését megkapta, miáltal önállóságához jutott. A nőemancipáció elkötelezett híveként a következőket írta az önéletrajzába: *„Az önálló kenyérkereset valóságos megváltás a nőre, megmenti a férjre való megalázó várakozástól vagy a jellem lealacsonyításával járó férjvadászattól. [...] A mai egoista világban valóban nagy kincs az önálló kenyérkereset.”⁹*

A kiadóként dolgozó hűg a nővérehez hasonlóan pozitívan tekintett a női munkavállalásra. A postakiadói munkáját kultúrmissziónak tekintette, hiszen a vidéken hivatalt vállaló kisasszonyok a kultúrát képviselték, írni-olvasni tudás birtokában voltak.

„Azt tartják, hogy nőknél a szépség az az erő, mely mindenkit meghódolásra készítet; ellentétben ezzel: férfiaknál az erő pótolja a szépséget. Szerintem azonban mind szépséget, mind pedig erőt csak a szellem fennkölt gondolkozása teszi tökéletessé.”¹⁰

A postai munkát végző nők körülményei, lehetőségei tehát igencsak sokfélék, amik függtek a szolgálati helyüktől, hivatali rangjuktól. A ranglétra alján a kiségitők és kiadók álltak, a legmagasabb pozíció a postamesternői, majd a 20. században megnyíló postafőellenőrnői tisztség volt, mely egy-egy hivatal igazgatását vagy ellenőrzését jelentette. 1945-ig a női munkaerő a postaforgalmi területen dominált, a sokáig „férfiasnak” tartott kézbesítői munkát is csak az I. világháborús helyzet tette elérhetővé.¹¹

⁷ Uo. 12., 25.

⁸ Uo. 12.

⁹ Uo. 16.

¹⁰ Uo. 36.

¹¹ Nők alkalmazása postánál és távirónál. *Pesti Napló*, 1917. 68. évf. 70. sz. 86.

Milyen végzettséggel rendelkeztek a M. Kir. Postánál dolgozó nők? A kérdésre a választ több forrásban sikerült megtalálnom. A milleniumi emlékalbum életrajzi gyűjteménye mellett jelentős kútfőnek bizonyult Hencz Lajos¹² 1937-ben kiadott kötete, mely összegyűjtötte az „érdemes munkatársak” önéletrajzát. Ezekon kívül a múzeumban található dokumentumok is hasznos információként szolgáltak.

Ezekből kiderült, hogy legtöbbször a polgári 4 osztály befejezése után a posta által kínált tanfolyamok valamelyikét végezték el. Ezzel szemben a férfi kollégáknál általános volt, hogy gimnáziumi vagy középiskolai tanulmányok teljesítését követően jelentkeztek postai tanfolyamokra. Az ambiciózusabbak pedig továbbtanulhattak a jogi és mérnöki karok valamelyikén. Vezetői pozíciók betöltésénél a jogi pálya sokáig elengedhetetlennek bizonyult, ez a pálya pedig még egy darabig elérhetetlen célként lebegett a nők szeme előtt.¹³

Az első vezetői beosztásban dolgozó nő Palotás Magda volt, aki 1961-től 1984-ig töltötte be a vezérigazgató-helyettesi pozíciót; ő már jogi szakot végzett.

Több nő rendelkezett egyéb képesítéssel. Sokan az óvónői vagy tanítónői iskolák elvégzése után döntöttek úgy, hogy inkább a postánál vállalnak munkát. Az életrajzokban bizonyos kvalitásokat fontosnak tartottak kidomborítani. Több esetben találkozunk olyan készségekkel, mint a festés, kézimunkázás, zenélés. A távbeszélő-szolgálatnál a zongorázni tudás külön előnyt jelentett. Az osztott figyelem, precizitás minden esetben fontosnak számított. Mind a postahivatalokban, táviró-távbeszélő szolgálatnál az idegen nyelvek ismerete alapvető feltétel volt. Azok, akik több nyelvet beszéltek a katonai cenzúránál teljesítettek szolgálatot.

1945 után a tanfolyami oktatás nem szűnt meg, sőt mellettük létrehozták a postaforgalmi szakközépiskolákat. Áruklodó adat, hogy 1963-ban a Postaforgalmi Technikum 130 végzőséből már 98 volt a lány.¹⁴ Az iskola elvégzését követően a nők jelentkezhetek postaforgalmi gyakoronoknak valamely postai igazgatósághoz.

A Postás Szakszervezet a tanfolyam ideje alatt ingyenes, étkezési kolégiumi elszállásolásban részesítette a résztvevőket. A sok tanulás mellett

¹² Hencz Lajos (1882–?) a posta vezérigazgatója volt a két világháború közötti időszakban. Értékes szakirodalmi tevékenységet fejtett ki. Ő szerkesztette többek között *A Magyar Királyi Posta története és érdemes munkatársai* c. kötetet vagy éppen *A Posta és a Postagalamb* c. szakmai folyóiratokat.

¹³ A nők jogi pályára lépéséről a 19–20. század elejei közvélemény nem vélekedett éppen pozitívan. Úgy gondolták, hogy a nőkben nincsenek meg azok a képességek, amik a jogi pályához szükségesek lennének. Egyszerűen nincsen jogi érzékük. A nők alapvonásai miatt – mint a kegyetlenség és a bosszúállás – nem lennének képesek józan ítélelhoztalra. Csúpan néhány érv szól a női jogászok mellett: olcsóbb, szorgalmasabb munkacérot jelentenének. Lásd: *Női jogászok. Az Ujság*, 1913. 11. évf. 227. sz. 7.

¹⁴ A holnap postásai között. *Képes Postás*, 1963. 7. évf. 3. sz. 8–9.

lehetőségük volt színház-, mozilátogatásra, klubdelutánok és kirándulások rendezésére. A tanulók szakközépiskolai érettségi bizonyítványt szerezhettek, majd különböző postaforgalmi, távbeszélő-, távíró-, rádió- és televízióforgalmi szolgálati és hírlapszolgálati területek munkaköreiben vállalhattak munkát. Mára ezek a tanfolyamok, iskolák megszűntek.¹⁵

A nyugállományba vonulás ideje igencsak változatos képet mutat, ennek okát a családi állapotban történő változásban látom. Előfordultak olyan esetek, amikor már igen korán nyugdíjba vonult a postai alkalmazott kisasszony. Dr. Hódy Árpádné, szül. Barna Erzsébet 1920-ban kérelmezte a nyugállományba juttatását. Ekkor a fiatalasszony 27 esztendő volt. Korai nyugdíjazásának oka, hogy a férjhez menést követően a férfi megfelelő társadalmi háttérrel és anyagi biztonságot nyújtott a családja számára, ezért a feleség munkavállalása feleslegessé vált. A klasszikus szerepeknek megfelelően a ház körüli teendők elvégzését és az anyai feladatok ellátását fontosabbnak tartották. Erzsébet pedig pénzkereseti lehetőségként tekintett a munkájára, nem dédelgetett komolyabb ambíciókat.¹⁶

Kényszerű tényezők játszhattak közre az özvegyek esetében, erre jó példa Bíró Brigitta életútja, akinek iratanyagát a Postamúzeum okmánytárában őrzik. Brigitta előbb Losoncon látta el a posta- és távírdakiadói teendőket, majd hatévi szolgálatot követően Budapestre került, ahol a Városház utca 18. szám alatti Központi Távíróhivatalban dolgozott 38 éven keresztül.¹⁷ Itt ismerkedett meg későbbi férjével, Répászky Gáborral, aki a posta- és távírdafőnöki tisztségen kívül a képviselőház postahivatalának főnöki pozícióját is birtokolta. Brigitta nem adta fel a hivatását a férjhez menést követően, még öt esztendőt töltött a távírdahivatalban, amikor 1924-ben létszámcsökkentés elrendelését követően nyugállományba helyezték, de ő inkább végkielégítésért folyamodott, amiben megkapta 12 év és 7 havi szolgálat után járó havi fizetésének harminchat-szorosát (vagyis 3420 koronát).¹⁸ Életében nagy fordulópontot jelentett férje 1928-ban bekövetkezett halála. A gyermek és férj nélkül maradó özvegy számára 182 pengő 50 fillér özvegyi nyugdíjat állapítottak meg,

¹⁵ A dolgozók érdekében. *Képes Postás*, 1959. 3. évf. 12. sz. 21.

¹⁶ Hencz Lajos (szerk.): (1937): *A magyar posta története és érdemes munkatársai*. Merkantíl nyomda, Budapest. 427.

¹⁷ Postamúzeum okmánytára D29.8.8. Répászky Gáborné Bíró Brigitta iratanyaga. Kinevezés végleges minőségű posta-és távírdasegédtisztviselőnévé. 1918.11.27.; uo. D29.8. Fotó a Központi Távíróhivatal gépterméből, ahol 38 évig dolgozott özv. Répászky Gáborné, é. n.

¹⁸ Uo. D298.11. Répászky Gáborné Bíró Brigitta iratanyaga. 16265/1924 Kereskedelemügyi m.kir. miniszter – Létszámcsökkentés miatt ideiglenes nyugállományba helyezés, 1924. 06. 23.; uo. D29.6.12. IT6/1924. Budapest székesfővárosi m.kir. postaigazgatóság – végkielégítés megállapítása és folyósítása, 1924. 11. 28.

ezen felül pedig igényt tarthatott lakáspénzre.¹⁹ Az 1928–1940 közötti időszakról nem maradtak fent munkaügyi dokumentumok, ha voltak egyáltalán, ellenben más források azt támasztják alá, hogy az özvegy nem élt szűkösen. A művelődés fontos szerepet tölthetett be az életében, tagja volt a Könyvbarátok Szövetségének, a rádiókészülék üzemeltetéséről szóló jegyzék pedig arról tanúskodik, hogy szívesen informálódott a nagyvilágról a kor legújabb médiuma segítségével.²⁰ Előbbi dokumentumból azt is megtudhattam, hogy Alkotás utcai lakásukból átköltözött a XII. kerületi Fohászlépcső 19.-be, ahol a háború viszontagságos éveit kellett átvészelnie.²¹

1940 augusztusában óradíjas minőségben tért vissza régi munkahelyére, ahol egészen a háború végéig dolgozott 50 filléres óradíjban. Ebben a döntésében a háborús kényszer mind az özvegy, mind pedig a posta részéről megfigyelhető. Az özvegynek szüksége volt biztos anyagi háttérre, a postának pedig jól jött a tapasztalt női munkaerő.²²

A posta 1945-ben úgy gondolta, hogy az időszakos kisegítőket, akik megfelelően látták el feladataikat, nem bocsátja el, így Brigitta is ott maradt távirda-segédellenőri pozícióban. Munkakönyve alapján végigkövethetjük későbbi stratégiáját. 1957-ig különböző pozíciókban dolgozott a posta állományában, majd racionalizálás miatt a vállalat elbocsátotta. Az ezt követő időszakban szerződéses munkát vállalt, hiszen az öregségi nyugdíjas korhatárt betöltötte, bejelentett; állandó munkavégzés esetében pedig elesett volna az öregségi nyugdíjától. Keresőmunkájának az időtartama nem haladta meg a 14 napot, így kiegészíthette nyugdíját egy kevéske betevővel. Utolsó bejegyzett munkahelyénél 82 esztendő volt, ekkor teremőri szolgálatot teljesített a Bélyegmúzeumban.²³

¹⁹ Uo. D29.8.13. Özvegyi nyugdíja az özvegyiség tartalmára szolt. Minden évben két alkalommal kellett igazolnia családi állapotát a M. Kir. Posta számvevőszéke felé. Répászky Gáborné Bíró Brigitta iratanyaga 15074/1928 M.Kir. Kereskedelemügyi miniszter – Özvegyi nyugdíj megállapítása – Bp., 1928. 04. 23.

²⁰ Uo. D29.6.79 Répászky Gáborné Bíró Brigitta iratanyaga. Könyvbarátok szövetsége igazolvány, 1932; uo. D29. 6.15. Rádiókészülék üzemeltetési engedély, 1934.

²¹ A háborús események nem kímélték az özvegy lakását, a bérleményt végül saját költségén állította helyre. Később kérte a Lakáshelyreállítási osztályt, hogy térítsék meg az ezzel járó költségeket, ám a hivatal elkeverte Répászkyné számláit, ezért az özvegy hosszú utánajárást követően inkább lemondott a pénzéről. Lásd: Postamúzeum okmánytára D29.6.21. 8163/1946 Országos Építésügyi Kormánybiztos Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke – Lakás helyreállítási költségeinek megállapítása. 1946. 06. 21.

²² Uo. D29.8.17 Répászky Gáborné Bíró Brigitta iratanyaga. Özv. Répászky Gáborné távirázi alkalmazása. 1940. 08. 31.

²³ Uo. D29.6.46 Répászky Gáborné Bíró Brigitta iratanyaga. Munkakönyv.

Egy tipikusan női terület – a telefonos kisasszonyok

1881. május 1-én immáron a Magyar Királyság területén is bevezették a telefonközpontot. Megvalósításukban jelentős szerep jutott a Puskás testvérpárnak, Tivadarnak és Ferencnek. A távbeszélő-szolgálat elindulása idején jellemzően nők látták el a kapcsolási feladatokat, mert úgy vélték, hogy a nők rendelkeznek azokkal a kvalitásokkal, ami az ilyen jellegű feladatok elsajátításához szükségesek.

Az első kezelőnő, Matkovits Júlia a telefonkezelés tudományát Puskáséktól tanulta meg, 1881. április 1-én sikeresen le is vizsgázott. „Főnök-nőként” kötelessége lett, hogy az újonc kezelőnőket betanítsa és vizsgáztassa. Telefonkezelő-nőnek csak olyan intelligens úrilányok pályázhattak, akiket felvételre legalább két közismert úri család ajánlott. Iskola előképzettséget nem kötöttek ki, hiszen akkoriban a leányokat főként házi vagy zárdai nevelésben részesítették. A jó megjelenés mellett rendelkezniük kellett megfelelő intelligenciával, kiváló emlékezőtehetséggel és nem utolsósorban elengedhetetlennek bizonyult, hogy tisztán, érthetően beszéljenek magyarul és minimum még egy idegen nyelven.

A gyakorlati vizsga letétele előtt az újoncoknak kívülről meg kellett tanulniuk az előfizetők nevét, ehhez párosítaniuk kellett a kapcsolási számot, a lakások címét, sőt az előfizetők foglalkozását is. A vizsgát negyedévente megismételték. Erre azért volt szükség, mert az előfizetők száma rohamosan növekedett.²⁴

A telefonos kisasszonyoktól elvárták a diszkréciót, hiszen a kapcsolások alkalmával bele tudtak hallgatni az előfizetők beszélgetéseibe. Bár ez nem volt ildomos, mégis tudunk olyan időszakról, amikor a kezelőnők visszaéltek a hivatásukkal. 1921-ben bűnpert indítottak négy telefonkezelő ellen, akik 1918. október 17. és október 31. között fontos állami és katonai beszélgetéseket hallgattak ki, a hivatali titkokat pedig kiadták a Nemzeti Tanácsnak.²⁵ A vádlottakat bűnösnek ítélték, 3–8 hónap közötti államfogházi büntetést róttak ki rájuk, és hivatali munkájuktól is eltiltották őket.²⁶

A forradalmár kisasszonyok ellenpéldája volt Pálinkás Ilona, aki az I. világháborúban nyújtott szolgálataiért Ferenc József királytól megkapta az Arany Érdemkeresztet. Ilona a bázisai pályaudvar melletti posta-

²⁴ Hencz Lajos (1931): Távbeszélő szakoktatás és irodalom. In: *Az 50 éves magyar távbeszélő 1881–1931*. Budapest. 629–642.

²⁵ A Magyar Nemzeti Tanácsot 1918. október 24-én alakította meg a Károlyi Mihály vezette Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt, a Jászi Oszkár vezette Polgári Radikális Párt és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt. Az őszirózsás forradalmat követően az új állam törvényhozó szerve lett, egészen a proletárdiktatúra bevezetéséig (1919. március 21.) működött.

²⁶ A forradalmi telefonos kisasszonyok bűnpöre. *Pesti Napló*, 1921. 72. évf. 240. sz. 3.; Elítélték a forradalmi telefonoskisasszonyokat. *Pesti Napló*, 1921. 72. évf. 246. sz. 3.

hivatalban dolgozott, amikor a visszavonuló szerb csapatok bombázni kezdtek. A vasúti és állami alkalmazottak mind elmenekültek. Több találat érte a hatalmas épülettömböt, Ilona ennek dacára végig kitartott álmóhelyén, így a katonai parancsnokság az ő közreműködésével tette meg a tervezett támadás elhárítására szükséges intézkedéseket.²⁷ Ilonán kívül számos nő részesült elismerésben a háborúban tett szolgálataiért.

A nők távbeszélőnél való alkalmazása egészen az 1990-es évekig folytatódott, csak ezt követően váltja fel az automata rendszer az emberi munkát.

*Szerecsen (ma Paulay Ede) utcai kapcsolóterem a kezelőnőkkel, 1900 körül.
(Forrás: Postamúzeum Fotótára.)*

Nők a posta műszaki szolgálatában

1945 előtt a nők ún. kiségitői munkakörökben dolgozhattak, majd a II. világháborút követően az összes munkaterület megnyílt a számukra.

A nők betörését a posta műszaki szolgálatába nem fogadták túlzott lelkesedéssel, és még a posta vezető köreiben is hangzottak el olyan megjegyzések, hogy a nők alkalmatlanok műszaki feladatok végrehajtására. Úgy gondolták, hogy a „nőkből sosem lesz férfiakkal egyenértékű műszaki szakember, a nőkben kevés vagy hiányzik a logikai és kombinatív készség”.²⁸

²⁷ A mi értékeink. *Postagalamb*, 1927. 6. évf. 3. sz. 2–3.

²⁸ Horváth Ferenc: Nők a posta műszaki szolgálatában. *Szocialista Posta*, 1954. 6. évf. 6. sz. 83–84.

1951-től kezdve külön segédműszerész-tanfolyamot indítottak a számukra. Igaz, míg a férfiak 3-4 évig tanulták a műszerésszakmát, addig a nők csupán 9 hónapos képzést kaptak. Ez a tudás sokszor nem bizonyult elegendőnek, ehhez pedig alapvető bizalmatlanság társult az irányukba.

1954-ben három 18 és 20 év közötti műszerésznő számolt be kezdeti élményeiről a *Szocialista Posta* c. lapban. Elmesélték, hogy keményen kellett küzdeniük azért, hogy elismerjék a munkájukat. A tanfolyamot követően folyamatosan képzéseken vettek részt, vizsgákon, gyakorlatban kellett bizonyítaniuk tudásukat. A lányok elmondták, hogy „*sok sírás és álmatlan éjszaka volt az ára annak, hogy az üzem gépezetének jelentős fogaskerekévé váltunk*”.²⁹

A nők műszaki területen végzett tevékenységéhez még sokáig felemásan viszonyultak a különféle munkahelyek. Horváth Márta a *Dolgozók Lapjának* mesélte el, hogy eredetileg rádió- és tévészerelő szeretett volna lenni, ám a Gelka³⁰ elutasította, mondván, a gépek szerelése nem női munka. Márta azonban nem hagyta magát, bekopogott jelentkezési kérelmével a postához, ahol örömmel fogadták. „*Sőt, amikor arra is fény derült, hogy a tizen... éves kislány szeret – és jól tud motorozni, akkor őt bízták meg a városban levő vállalatok alközpontjainak és a környékbéli falusi postahivatalok főközpontjainak karbantartásával, javításával. Azóta is kifogástalanul dolgozik*”.³¹

A kemény munka és a türelem meghozta gyümölcsét. Az 1980-as években több női műszerészbrigád működött az országban, ilyen volt például a Miskolci Postaigazgatóság Javító és Szerelő Üzemének készülékjavító női csoportja. Az üzemben dolgozó nők távbeszélőkészülékek javításával foglalkoztak.³²

Számok és tervek bővületében – Mérnök nők a Postán

A II. világháború előtti időszakban országos viszonylatban a női mérnökök száma csekély volt. 1927-ben például három mérnök nő dolgozott különböző ipartelepeken. A nők nagyobb számú alkalmazása a mérnöki munkakörökben az 1950-es években indult meg. Ez részben a korabeli iparpolitikával magyarázható.

²⁹ Hozzászólás a „Nők a posta műszaki szolgálatában” című cikkhez. *Szocialista Posta*, 1954. 6. évf. 7. sz. 109.

³⁰ Gépipari Elektromos Karbantartó Vállalat, mely 1960–1993 között működött. Feladata volt, hogy országos vállalatként elvégezze a közszükségleti garanciális és garancián túli elektromos cikkek javítását.

³¹ Kubik Emil: A „3 plusz 1” műszerésznő között. *Dolgozók Lapja*, 1968. 23. évf. 134. sz. 4.

³² Horváth Dezső: A műszerésznők brigádja. *Postás Dolgozó*, 1987. 32. évf. 5. sz. 5.

Általánosságban elmondható, hogy a mérnöknők beosztása és fizetése minden szektorban elmaradt a férfiaké mögött, többségük egyharmaddal kevesebbet keresett, mint egy ugyanolyan beosztású férfi mérnök.³³

Az 1960-as években a Postán vonalfenntartási és építésmérnöki feladatoknál a 3889 dolgozóból 52 volt nő.

A *Képes Postás* c. folyóirat egyik cikkében bemutatta Debreceni Lászlónét, a Posta Központi Javítóüzem erősáramú részlegének a mérnökét.

„...*Debreceni Lászlóné 28–30 év körüli fiatalasszony, az üzemben is fiatal dolgozónak számít, hiszen 6–7 éve van a postánál. Gyors beszédű, pergőnyelvű, energikus, a felelősségteljes munkát szívesen végző, mindig az újat kereső dolgozó. Ő tervezte többek között a szentesi és a Kab hegyi televízió adó kapcsoló – tábláját, s most az ő munkája nyomán, irányításával készül a csepeli telefonközpont kapcsoló szekrénye. A Páva utcai részlegnél az egyetlen mérnök nő. Eleinte az volt a véleménye, hogy a nőknek ötször annyit kell dolgozniuk, mint a férfiaknak, hogy elismerjék munkájukat. Ez a vélemény talán abból is adódott, hogy amikor ide került, azt mondták: női mérnök? Még csak ez hiányzott! Azóta saját, s dolgozótársai álláspontja is változott. Nemrégén kiváló dolgozó oklevéllel ismerték el jó munkáját, s ugyancsak dicséret, hogy ő a technikusok csoportvezetője.*”³⁴

Debreceni Lászlóné esete korántsem bizonyult egyedinek. 1960-as évektől kezdve bár nem tömegével, női mérnököket is megbíztak postai épületek tervezésével. K. Artner Klára a Posta Tervezői Iroda építésmérnökeként 1957-től kezdve tervezett a posta számára épületeket. Első jelentősebb munkája az 1964-ben átadott pestimrei posta épülete volt, melyet számos megbízás követett.³⁵ Az ő nevéhez köthető a római parti postáspihenőház tervezése, amit 1964-ben kezdtek el építeni, a hatemeletes üdülőtömb 1970-re készült el.

1986-ban a Fertő tónál a Postás Vízitelep megalkotása is az ő nevét dicséri. Ebben a munkálatban két női munkatársa is részt vállalt: Duró Imréné statikus tervező és Tercsák Györgyi gépész tervező. Az épületek kivitelezésénél főként természetes anyagokat használtak. A favázás szerkezetű épületeket nádtető fedte.³⁶

A legtöbb épületét tömörszerű, vaskos betonszerkezet jellemzi, ami a korszak modernista stílusát tükrözi.

Munkája kiindulási elvének azt vallotta, hogy mivel a posták középü-

³³ Palasik Mária (2003): A magyar nők a műszaki felsőoktatásban, a mérnöki pályán és a műszaki tudományokban a XX. században. *Múltunk – Politikátörténeti folyóirat*, 48. évf. 3. sz. 132–179.

³⁴ Kovács Ferenc: Huszonötösörös élüzem. A Posta Központi Javítóüzem. *Képes Postás*, 1963. 7. évf. 5. sz. 3–5.

³⁵ Molnár György: Gazdaságos, izléses postaépületeket kell tervezni. *Képes Postás*, 1964. 8. évf. 1. sz. 13–15.

³⁶ K. Artner Klára (1986): Postás vízitelep a Fertő tavon. *Magyar Építőipar*, 35. évf. 1–2. sz. 44–34.

letek, ezt a külsejükben és belső berendezésükben egyaránt ki kell fejteni. Fontos a gyakorlatiasság, az egyszerűség és a nagy terek kialakítása. Legfőbb vágya volt, hogy a fővárosban tervezzen postai épületeket, építményeket. Kettő meg is valósult: a római-parti üdülő és a Budapesti Egységes Rádiótelefon Állomás tornyának tervezése, utóbbi a Száva utcában (10. kerület). Ezekon kívül több vidéki épület tervezése köthető a nevéhez, mint például a badacsonytomaji postaépület, a miskolci Posta- és Távbeszélő Központ vagy éppen a „Petőfi” rádióállomás a Dunántúlon.³⁷

Érdekvédelemre lesz szükségünk!

Az önálló egyesület alapításának gondolata a nőtisztviselők körében már az 1910-es években fölmerült. Céljuk egy érdekvédelmi csoport létrehozása volt, mely sikraszállt a nőtisztviselők jogaiért. Miért volt erre szükségük?

A nőtisztviselők ugyanazokat a juttatásokat kapták meg, mint férfi kollégáik, a bérezés területén azonban óriási volt a különbség. Az 1893. évi IV. tc.-ben fizetési osztályon kívül hagyták a nőket, ami azt jelentette, hogy állásuk onnantól kezdve átmenetet képezett az altisztek és tisztviselők között, bár jellege határozottan tisztviselői maradt. Amikor a férfiak részére megnyitották a X. és XI. fizetési osztályokat, a nők még mindig fizetési osztályon kívül maradtak. Fizetésük maximuma az lett, ami a férfiaknál a minimum. Ezt a méltatlan elbánást azzal magyarázták, *„hogy a férfi a családfenntartó, a hivatalnoknő pedig vagy nyugdíjas özvegy, vagy feleség vagy családtag, de a legrosszabb esetben is egyedülálló hajadon, nincs tehát szüksége olyan jövedelemre, mint a férfi tisztviselőknak”*.³⁸

A nők egyesülés útján igyekeztek érvényesülést szerezni maguknak. Először 1911-ben az Országos Postás Kaszinó keretein belül alakult meg nőbizottság, mely a hamarosan kitörő háború miatt nem tudott egyesületté alakulni. Azonban az egyesületekkel szorosán összeköthető szociális tevékenységek ellátását már ekkor is főként nőkre bízta. 1914 őszén Follért Károly, a M. Kir. Posta vezérigazgatója úgy határozott, hogy maga is segíti a háború áldozatává váló postás dolgozókat. A Posta- és Távirtdatisztek és -szolgák Országos Egyesülete helyiségeiben 60 sebesültre, illetve betegre berendezett, teljesen felszerelt hadikórházat létesítettek, ahol postán dolgozó nők látták el a sebesült katonákat.³⁹ A szociális

³⁷ Gallatz Imre (1989): Budapesti egységes rádiótelefon állomás. *Magyar Építőipar*, 38. évf. 1–2. sz. 56.; Petőfi „rádióállomás”. *Magyar Építőipar*, 1989. 38. évf. 1–2. sz. 60.

³⁸ A posta nőtisztviselők félévszázados küzdelme. *Postagalamb*, 1927. 6. évf. 1–2. sz. 5–6.

³⁹ A postások hadikórháza. *Budapesti Hírlap*, 1915. 35. évf. 94. sz. 37.

misszió keretein belül adománygyűjtéseket szerveztek rászorulóknak számára, és részt vettek az Országos Gyermekvédő Liga gyűjtésében is.

Az egyesület Magyar Királyi Posta Távírda és Távbeszélő Nőtisztviselők Országos Egyesülete néven 1920-ban alakult meg, tagja lehetett minden nőtisztviselő. 1931-től kezdve több más postás egyesülettel egyetemben a nőtisztviselők egyesülete is a Benczúr utca 27-be költözött, ahol adománygyűjtő és művelődési esteket tartottak. Vidékről érkező postások részére szállást is biztosítottak a kultúrházban.⁴⁰

A nőket érintő kérdésekről és programokról az egyesületi lap, a *Postagalamb* tájékoztatta a tagokat. A folyóiratban helyet kaptak szociális, kulturális és gazdasági kérdések, hiszen a korszak gondolkodói úgy vélekedtek, hogy a nőknek jelentős szerepe van abban, milyen lesz az elkövetkező nemzedék. A nők honleányi szerepe már a 19. század derekától megfigyelhető, úgy vélték, hogy a nőknek is rendelkezniük kell alapvető műveltséggel, és fontosnak tartották, hogy a nemzeti tudatot az anya is erősítse a gyermekeiben. A hazáért küzdő, annak javaiért élő nő képe tovább élt a Horthy-korszakban is. Egyesületek sokaságával találkozunk, ahol a nők különféle célokért küzdöttek. Tevékenységükről azonban számos korabeli paródia született. A postás évkönyvben a tisztviselőnő férje kikérdezte buzgó feleségét a különböző egyesületi munkáiról, majd a feleség hosszas monológját követően arra a megállapításra jutott, hogy az egyesületi elfoglaltságok miatt bizony nem lesz, aki elvégezze a háztartás körüli teendőket.⁴¹

Az egyesületi kiadványt lapozgatva kiderült, hogy az egyesületi tagok különféle tanfolyamokon vehettek részt, például nyelv- vagy ruhavarrás-tanfolyamon.⁴² A nyelvismeret nemcsak a munkában bizonyult hasznos készségnek, hanem a mindennapokban is. A művelődési otthonban megrendezésre került felolvasóestek és társalgási délutánok pedig alkalmat adtak, hogy a résztvevők a gyakorlatban is számot adhassanak a tudásukról. A szellem művelését operaházi és színházi bérletkedvez-

⁴⁰ A Posta, Távírda és Távbeszélő Nőtisztviselők Országos Egyesülete. *Budapesti Hírlap*, 1931. 51. évf. 106. sz. 11.

⁴¹ Szalay Gábor – Peterdy Sándor (szerk.): (1926): Nők mozgalma. In: *Posta- és távíró évkönyv*. 115–117.

⁴² Az egyesületi lapokból tudjuk, hogy táncanfolyamok szervezésében is jeleskedett a társaskör. Biskey Karola, aki az egyesület második elnökösszonya volt, szívügyének tekintette a magyar táncok propagálását a szerinte „erkölcsromboló” külföldi táncokkal szemben. A korszak jellemző erős nacionalista eszmeiség ilyen módon is megnyilvánult. Tanítványai a kartásnőkből, a középosztály leányaiból és az egyetemi ifjúságból verbuválódtak. Szegényebb egyetemisták díjmentesen jöhettek, hogy ezzel is népszerűsítsék a magyar táncokat és a magyaros öltözetet. Az esemény alkalmat nyújtott a férjfogásra, de identitásképző szerepe is volt. Legnagyobb eseményükre 1927 májusában a pesti Vigadóban került sor, ahol Demény Károly államtitkár is tiszteletét tette. Bővebben lásd: *Küzdelmünk az erkölcsrontó táncok ellen*. *Postagalamb*, 1927. 6. évf. 1–2. sz. 5.; Magyar estély. *Postagalamb*, 1927. 6. évf. 5. sz. 2–4.

ményekkel tették lehetővé, ezenkívül a küllemre is gondot fordítottak. Antalné Ziegelhofer Margit Kozmetikai Intézetében minden postásnő kedvezményben részesült. A szórakozási lehetőségeken kívül a szociális tevékenységet is propagálták. Postásgyermekek számára mesedélutánokat, Mikulás-esteket és karácsonyfa-ünnepélyt szerveztek. Utóbbin több száz postásgyermeket ruháztak fel és ajándékoztak meg.⁴³

Az egyesületben működő nőtisztviselőknak kemény munkájukkal sikerült elérniük, hogy számukra külön segédtszti tanfolyamot, polgári iskolát szerveztek, női üdülő- és gyógytelepet létesítettek.

A Szentendrei-szigeten lévő postás üdülőtelep kifejezetten a nőtisztviselőket várta, ahol 5 fő kétheti turnusban teljes ellátással nyert elhelyezést. A Rendeletek Tára felhívta a figyelmet arra, hogy „*kiküldetésüket csak olyanok kérjék, akik igazán üdülni és pihenni vágyanak, akik a természet és a magányt kedvelik*”. Hiszen a *kiküldendő nőtisztviselők társaságra nem számíthatnak s kizárólag ott levő kartásnőik társaságára lesznek utalva*. Az üdülők turnusokba való beosztásáról a postához tartozó Jóléti Alap gondoskodott, amiről értesítést küldött a kiválasztott tisztviselőknak.⁴⁴ Az üdülőtelepről a *Postagalamb*ban is beszámoltak: „*Nem tudjuk elégszer ajánlani kartásnőinknek ezt a Dunapartján fekvő bájós és kedves helyet, ahol családi melegséget, jó kosztot, üde »tengeri« levegőt, vizet, napot, csendet, nyugalmat kaphatnak.*”⁴⁵

Az üdülők létesítésével a posta célja az volt, hogy megteremtse munkavállalói számára a kapcsolódás lehetőségét, hiszen be kellett látnia, hogy kipihent, egészséges munkaerőt ilyen módon tud előteremteni. Az egészség megőrzésében és a korabeli testkultuszban a sport is jelentős szerepet játszott.

Az egyesület is úgy gondolta, hogy a zárt levegőjű, ülő hivatali munka után a test karbantartására a legjobb eszköz a sport. Női postás sportolók első ízben az 1907-ben rendezett országos egyéni tornaversenyen vettek részt, ahol a 12 tornásznő valódi szenzációt keltett. A tornásznők voltak az elsők, akik önálló női szakosztályt indítottak 1922-ben, őket követték a kézilabdások 1928-ban. Utóbbiak sárban-fagyban mérközve elnyerték a kézilabda országos bajnokság 3. helyezését.

A Verseny utca és Aréna út (ma Dózsa György út) sarkán lévő Postás-sporttelepen 1920-tól várták a női dolgozókat is, ahol teniszbérletet válthattak maguknak, vagy részt vehettek a díjmentes tornák valamelyikén. Az egyesület vezetősége elhatározta, hogy a női sportról és tornáról szakemberekkel cikkeket fog íratni, ezzel népszerűsítve a testmozgás

⁴³ Lásd: a *Postagalamb* különböző számait.

⁴⁴ Postai tisztviselők és tisztviselőnők keszthelyhévízi, valamint szentendre-szigeti üdültetése. *Postai Rendeletek Tára*, 1924. 33. sz. 190–191.

⁴⁵ Nyaralásunk. *Postagalamb*, 1926. 5. évf. 4. sz. 3–4.

fontosságát.⁴⁶ Mindezek hozzájárultak ahhoz, hogy a II. világháborút követően a női sportolók versenyeken és bajnokságokon arattak sikereket. Sorban alakultak meg a női szakosztályok (asztalitenisz, kosárlabda, teke). Legeredményesebbek a tornában és az ahhoz kapcsolódó sportágakban (ritmikus sportgimnasztika) voltak.⁴⁷

A nőtisztviselők egyesületének és a többi postás egyesületnek a működtetését 1945 után az állam vette át. Megalakult a postások szakszervezete, majd az azon belül működő nőbizottságok. Az egész országot lefedő szakszervezet jóléti intézményként funkcionált tovább.

Otthon – postás háziasszonyok a szocializmus idején

Az 1940-es évek második felétől a dolgozó nő képe, mint követendő modell, jelentős hangsúlyt kapott a korabeli sajtó- és propagandaanyagokban. A nők munkában való részvételét többször kiemelték; úgy gondolták, hogy immáron a férfiakkal egyenlő rangot vívtak ki maguknak. Az újságok hasábjain számos alkalommal találkozhatunk munkájukat mosolygó arccal végző nőkkel. A propaganda árnyékában azonban nem várt könnyű élet a nőkre...

A női foglalkoztatottság kiterjesztése nem lehetett volna lehetséges az 1950-es években, ha nem sikerült volna átvállalni társadalmi szinten a háztartási-gyermekvállalási teendők egy részét. Mindezek mellett a szakképzettség és az iskoláztatási lehetőségek is hozzájárultak a nők professzionális munkában való részvételéhez. Ebben az időszakban a dolgozó nő ideálja mellett az anyaság és a gyermeknevelés méltatása is központi helyre került a pártpolitikában. Egy 1953-ban született minisztertanácsi határozat az anya- és gyermekvédelem továbbfejlesztéséről határozott. Sorra épültek az óvodák és bölcsődék, ahová a munkába siető anyák elvihették gyermekeiket. 1958-ban a posta 7 bölcsődét, 9 óvodát tartott fent, ahol 800 gyermek ellátásáról gondoskodtak, a gyermekek felügyeletét szakképzett pedagógusok és gondozók látták el.⁴⁸

A *Képes Postás*, mely a Postás Szakszervezet képes melléklete volt, számos alkalommal foglalkozott a posta női munkavállalóival, és kijelölte a társadalomban betöltött szerepüket. Egyik cikkében a bővülő szerepkörökről esett szó, amelyekben a nőktől nemcsak a munkabírást, hanem a háziasszonyi teendők elvégzését is elvárták.

⁴⁶ Murányi Márta: Női sport és torna. *Postagalamb*, 1926. 5. évf. 4. sz. 4–5.

⁴⁷ Szabó Jenő (1999): *Egy évszázad postás mezben. A Budapesti Posta-és Táviratistisztviselők Sportegyesülete és jogutódai története (1899–1999)*. Budapest. 50–51.

⁴⁸ Edesanyák érdekében. *Képes Postás*, 1958. 2. évf. 11. sz. 6–7.

„Minden nőnek éreznie kell hivatottságát, hogy a háziasszonyi teendőkön túlmenően a gyermeknevelés, az egészségvédelem és minden más társadalmi probléma megoldásában részt vegyen.”⁴⁹

A postás anyák műszakja tehát soha nem ért véget, otthonukban kellett folytatniuk a feladataikat. Ebben kívántak segédkezet nyújtani a szakszervezeten belül működő nőbizottságok. A Központi Távírda szakszervezeti bizottsága például mosó- és varrósobát rendezett be az épületben működő négy hivatal női dolgozóinak. A szobákat munkaidő előtt és után vehették igénybe. Minimális díj fejében pedig porszívót és padlókefét is kölcsönözhettek. A cikk írója hozzátette: „Biztos, hogy a nőbizottság nagyszerű ötlete örömet okoz majd a férfiaknak is.”⁵⁰

A fővárosi hivatalokon kívül vidéki postahivataloknál is előfordult, hogy az ott működő nőbizottság közbenjárására részesültek a presztízssértékű háztartási gépekből. Szentesen egy „Hattyú” típusú mosógépet kaptak a postásnők. Az eseményről képes beszámolót is közöltek: „Volt nagy öröm Szentesen, még a gyerekek is kiálltak csodálkozni az utcasarokra, amikor a postahivatal kis kocsiján végigtolták a városon az új szerzeményt. Vágyakozva nézte a többi szentesi asszony a szépen csillogó, fehérre zománczott masinát. Az új mosógépet azóta már használatba is vették. Azóta valamiképpel több a szabadidejük a szentesi postás asszonyoknak!”⁵¹

1957 októberében a *Képes Postás* pályázatot írt ki „Ki lesz a legjobb postás háziasszony?” címmel, ahová postásnők és -lányok praktikus tanácsait és receptjeit várták. A legjobb írásokat 6 hónapon keresztül adták közre a lapban. Ezek között találkozhatunk receptekkel, takarítási tippekkel és más háztartási feladatok praktikáival egyaránt.

Az olvasó hölgyeket nyereményekkel ösztönözték a részvételre: az első helyezett takaréktűzhelyet, a második ötdarabos lábasgarnitúrát, a harmadik étkészletet, a negyedik villanyvasalót, az ötödik kávéfőzőgépet, a hatodik hűsadaralót nyert.

A *Képes Postás* 1958. áprilisi száma szerint a pályázatra többszáz pályamunka érkezett, melyek közül a legjobbakat a lapban is közölték. A Budapesti Nőbizottság tagjai döntötték el, hogy ki lesz a hat szerencsés postás háziasszony. Az eredmény nyilvános kihirdetésére 1958. május 11-én került sor, az újság nagy műsoros délutánján. 1958 júniusában a *Képes Postás*ban közzétették is a nyertes hölgyek nevét:⁵² 1. helyezett: Salgó Györgyné (Kecskemét), 2. helyezett: Véték Jánosné (Ráckeve), 3. helyezett: Széger Anna (Balassagyarmat), 4. helyezett: Bötykös László-

⁴⁹ Simon Józsefné: Postás asszonyoké a szó. *Képes Postás*, 1958. 2. évf. 6. sz. 24–25.

⁵⁰ Hétepcsétes titkot őriznek egyenlőre a Központi Távírda szakszervezeti bizottságában. *Képes Postás*, 1957. 1. évf. 1. sz. 26.

⁵¹ A szentesiek meg a mosógép. *Képes Postás*, 1958. 2. évf. 3. sz. 14–15.

⁵² Lásd: a *Képes Postás* pályázatra vonatkozó cikkeket.

né (Budapest), 5. helyezett: Fekete Attiláné (Budapest), 6. helyezett: Lukács Sándorné (Budapest).

A nyertes postás háziasszony, Salgó Györgyné

Salgó Györgyné a Kecskeméti Postaerősítőállomáson dolgozott, divatrajzaiért és öltözködési tanácsaiért nyerte el a pályázat első díját. A postásversenyen kívül más országos megmérettetésen is részt vett, ahol szintén rangos helyezéseket ért el igényes divatrajaival.

Salgóné nevével először a *Képes Postás* 1957. évi 3. számában találkozunk. A szerkesztőnek írott leveleknél (Postaláda) az alábbiakat közölték: „Levele és küldeménye nagy meglepetést és örömet keltett a szerkesztőségben. Felajánlott segítségét nagyon köszönjük, arra kérnénk, mielőbb küldjön kidolgozott ruha-, kosztüm-, kabátterveket, karikatúrákat – örömmel és azonnal közöljük. Addig is szeretettel üdvözöljük a »Képes Postás« munkatársai között.”⁵³

Az 1958. évi 4. számban mutatták be „Tavaszi divat” címen öltözködéssel kapcsolatos írását és rajzait. Érdekes, hogy mindezt nem a pályázatoknak szánt rovatnál közölték, hanem külön cikkben. Ezt követően még öt alkalommal találkozunk a rajzaival, írásaival vagy éppen róla írott cikkekkel. Az 1958. júliusi számban üdüléshez és nyaraláshoz kaphattak az olvasók hasznos öltözködési tanácsokat. Az októberi számban az őszi divaté volt a főszerep, míg decemberben a legkisebbek öltözködése került fókuszba. Gyermekekről kaphattak szabás- varrási tippeket az édesanyák. Az 1958. júliusi szám „a legjobb postás háziasszony otthonába” kalauzolta el az olvasót. Képes beszámolóban ismertették meg az olvasókkal a nyertes háziasszonyt. A címoldalon a telefonos szolgálatot teljesítő Salgó Györgyné látható. A róla szóló cikk képein kiemelték, hogy a rajta látható ruhákat mind ő tervezte és varrta meg. A férjről is megtudunk néhány információt. Ő maga is a kecskeméti erősítőállomáson dolgozott, ahol vezetői pozíciót töltött be. Három éve házasodtak össze.⁵⁴

Salgóné rajzait két évvel korábban is elismerésben részesítette az állami áruházak nyári és őszi ruhapályázatának zsűrije. A legszebb modelleket az áruház bemutatta a Magyar Divatcsarnokban. A nyertesek jutalma az volt, hogy saját tervezésű ruháikat készítették el a számukra.⁵⁵

Másik öt versenyző sütemény- és más finom receptekkel vagy éppen háztartási praktikákkal nyert. Véték Jánosné lecsós tyúkjá és krémes töltött almája vívta ki a zsűri tetszését. Szegner Anna inkább a praktikus ta-

⁵³ Postaláda. *Képes Postás*, 1957. 1. évf. 3. sz. 24.

⁵⁴ Lásd: a *Képes Postás* 1958. júliusi számát.

⁵⁵ Első díj: Saját tervezésű ruha. *Szabad Ifjúság*, 1956. 7. évf. 172. sz. 2.

nácsokat részesítette előnyben. Ő a következő módszereket osztotta meg az olvasókkal: „Hogyan tarthatjuk szárazon a pincét?”; „Foltos politúra tisztítása”. Az 5. helyezést elérő Fekete Attiláné viszont Salgónéhoz hasonlóan divatrajzokat küldött be, s vele együtt hasznos tanácsokat osztott meg arról, hogy például mit viseljen a kismama, vagy éppen milyen kelengyét állítsunk össze a kisbabának.

*Postás gyógyüdül, 1960-as évek.
(Forrás: Postamúzeum Fotótára.)*

Újfajta üdülés – SZOT-üdülők

Az 1948-ban alakult Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT) a tagjai számára lehetővé tette a kedvezményes családi nyaralást. A vállalat gazdasági érdekei épp ugyanúgy szerepet kaptak, mint korábban, ám mindez kiegészült a korszakhoz köthető politikai törekvésekkel. A dolgozó tömegek kevésbé elégedetlenkedtek az ország állapotával, vékony

pénztárcájukkal, cserébe csinos üdülőkomplexumokban pihenhettek fil-léres összegekért.⁵⁶

A Postás Szakszervezeten belül működő üdülési osztály számos pi-henési lehetőséget kínált munkavállalóinak a befizetett szakszerveze-ti díj fejében. A régóta fennálló üdülőtelepek (pl. Balatonalmádi, Zirc, Keszthely stb.) mellett az évtizedek alatt újabb üdülők épültek. (pl. a Fer-tő tónál, a Római-parton). 1958-ban már 4000 postás pihenéséről gon-doskodtak; fontos előrelépésnek számított, hogy a munkavállalók család-tagjai is részesülhettek a kedvezményben.⁵⁷

A családokon igyekeztek segíteni a gyermeküdültetésekkel. A több hé-tig tartó táborozások nemcsak arra voltak jók, hogy a gyerekek a „*tan-év fáradalmait kipihenjék, szórakozzanak*”, hanem hogy „*testileg is erősöd-jenek*”, és rövid időre a szülők mentességet élvezzenek kötelezettségeik alól.⁵⁸

Korabeli beszámolókból tudjuk, hogy egyes üdülőkből a modern tech-nológia eszközei is szórakoztatták a kikapcsolódni vágyókat. Dr. Sza-bó Gusztávné debreceni nyugdíjas postás a passzív pihenést részesítet-te előnyben: „*Nekem nagyon kedves az ősz, különösen itt a mátraházi postás üdülőben, ahol az öregeknek is kijut a szórakozásból. Legszívesebben a rádiót hallgatom és horgolok, vagy nézem a televíziót.*”⁵⁹

Összefoglalás

Jelen tanulmány célja az volt, hogy bemutassa a postán dolgozó nőket, és rávilágítson arra, hogy a női munkaerő már a 19. században is jelen-tősnek bizonyult. a munkahelyül szolgáló hivatal az életük minden te-rületén jelentős szerepet játszott. Az egyéni életutak rávilágítottak arra, hogy milyen érdekek mentén vállaltak munkát a nők, illetve a posta mi-ért alkalmazta őket. Mára elmondhatjuk, hogy a Magyar Postán több a női munkavállaló, mint a férfi. Nem ritka a vezetői beosztásban tevé-kenykedő nők jelenléte sem. 2008-ban Szűcs Ildikó vezérigazgatói po-zícióig is eljuthatott.

⁵⁶ Belényi Gyula (2000): *Munkások Magyarországon 1948–1956*. Budapest. 434–435.

⁵⁷ *Képes Postás*, 1958. 2. évf. 1. sz. 16–17. Több beutaló jegy, családoso nyaraltatás, sátoztá-borok, vendégszobák, avagy hogyan üdülünk 1958-ban?

⁵⁸ Drága kincsünk érdekében. *Képes Postás*, 1958. 2. évf. 9. sz. 14–15.

⁵⁹ Mikor a legjobb üdülni? *Képes Postás*, 1960 4. évf. 11. sz. 24–25.